

PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY

GŁÓWNY INSPEKTORAT PRACY

**Identyfikacja obszarów o największym
ryzyku wypadku przy pracy
i przestrzeganie w nich przepisów
bezpieczeństwa i higieny pracy**

Wprowadzenie

Jednym z priorytetowych zadań Państwowej Inspekcji Pracy jest podejmowanie działań polegających na zapobieganiu i ograniczaniu zagrożeń zawodowych w środowisku pracy.

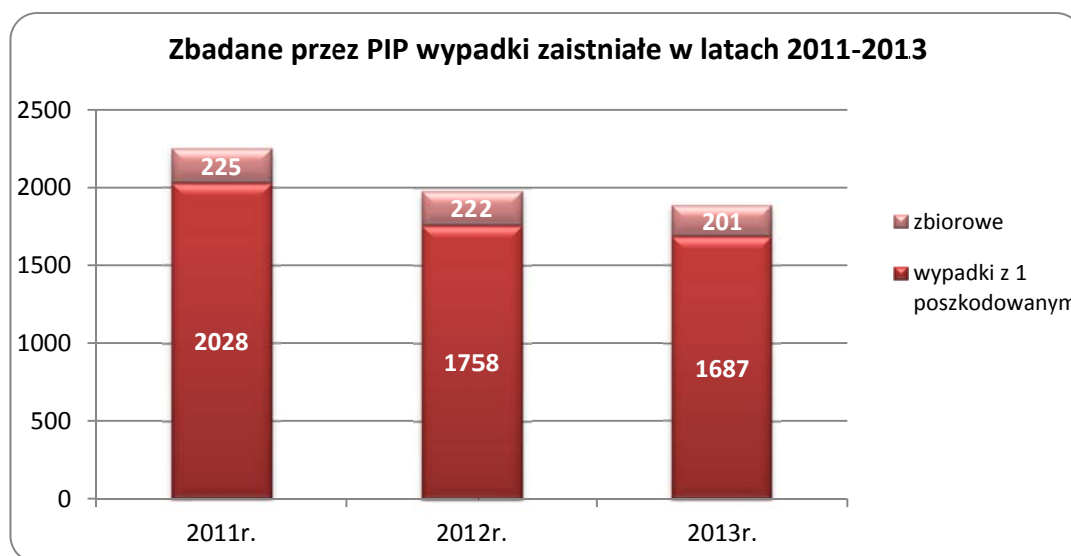
Działania te mogą mieć charakter reaktywny – po zaistnieniu wypadku przy pracy organy PIP przystępują do zbadania okoliczności i przyczyn tego zdarzenia wskazując naruszenia przepisów bhp oraz obligując do usunięcia nieprawidłowości, które przyczyniły się do jego powstania. Działania te mogą również być realizowane w ramach podejścia proaktywnego – na bazie dotychczasowych doświadczeń typowane są do kontroli zakłady z branż o wysokim prawdopodobieństwie zaistnienia wypadku przy pracy. Dobór zakładów jest kluczowym elementem skutecznej profilaktyki wypadkowej z poziomu organu kontrolno-nadzorczego.

Informacji niezbędnych do właściwego planowania działań dostarczają przede wszystkim własne bazy danych Państwowej Inspekcji Pracy. Wśród nich jedną z najistotniejszych jest baza zawierająca dane z czynności kontrolno-nadzorczych ukierunkowanych na zbadanie okoliczności i przyczyn zgłoszonych do PIP wypadków przy pracy. Informacje o wypadkach okręgowe inspektoraty pracy uzyskują przede wszystkim od pracodawców, na mocy art. 234 § 2 Kodeksu pracy, a także od samych poszkodowanych, Policji, pogotowia ratunkowego i innych. Procedura postępowania inspektorów pracy stanowi analizę łańcucha przyczynowo-skutkowego dotyczącego danego wypadku. Dzięki temu możliwe jest wskazanie konkretnych nieprawidłowości, które doprowadziły do wypadku oraz koniecznych do podjęcia przez pracodawcę działań zmierzających do poprawy stanu warunków pracy pozostałym pracownikom lub poszkodowanym po ich powrocie do pracy.

Dane pochodzące z badania okoliczności i przyczyn wypadków przez inspektorów pracy gromadzone są przede wszystkim w celu wskazania kluczowych informacji niezbędnych do planowania programów kontrolno-prewencyjnych. Biorąc pod uwagę cel nadrzędny uczestników systemu ochrony pracy w Polsce – dbałość o bezpieczeństwo człowieka w procesie pracy, PIP prowadzi działania ukierunkowane na eliminowanie zagrożeń w miejscu pracy lub ograniczanie ich oddziaływania na pracujących.

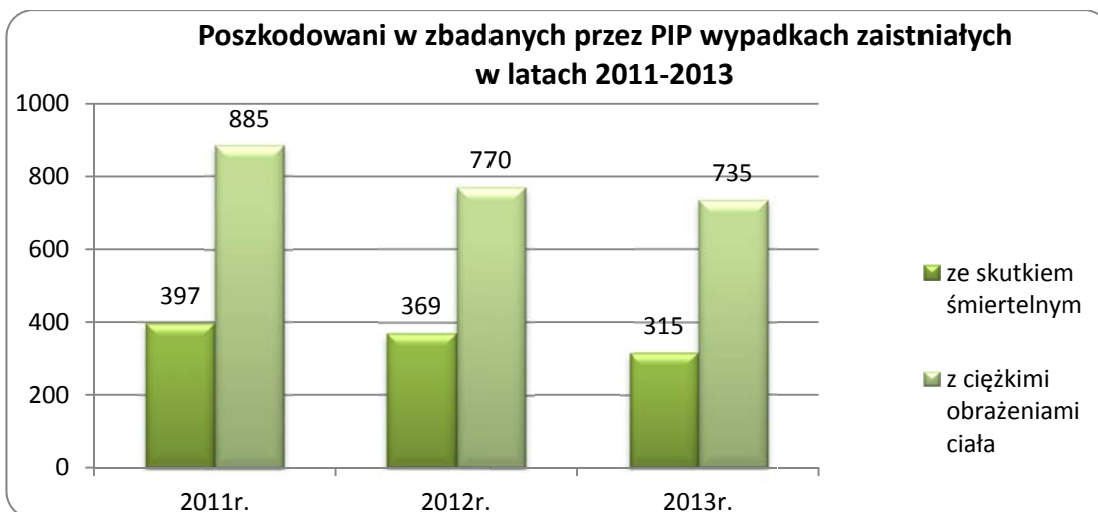
Analiza danych pochodzących z czynności kontrolno-nadzorczych w zakresie badania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy

Badanie przez organy PIP okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy jest jednym z podstawowych postępowań dostarczających wiarygodnych informacji na temat stanu warunków pracy w podmiotach oraz branżach. W latach 2011-2013 inspektorzy pracy przeprowadzili ponad 6 tys. postępowań związanych z badaniem okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy. Dane z kontroli PIP były podstawą do planowania i realizowania działań kontrolno-nadzorczych w branżach o wysokim ryzyku zaistnienia wypadku przy pracy. Dane te wskazują na spadek w liczbie wypadków przy pracy zgłoszonych do PIP i badanych przez inspektorów pracy, co wynika z ogólnej tendencji zmniejszania się liczby wypadków przy pracy w Polsce odnotowywanej przez GUS.

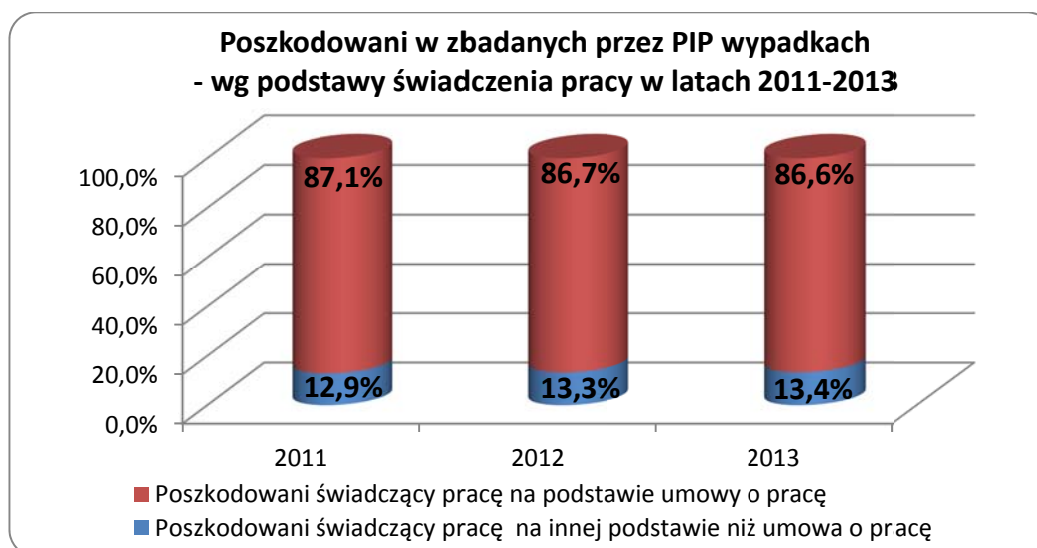
Wykres 1. Liczba wypadków przy pracy zaistniałych w latach 2011-2013 zbadanych przez inspektorów pracy (źródło: dane PIP).

Powyższa tendencja zniżkowa dotyczy również wypadków śmiertelnych i ciężkich zbadanych przez inspektorów pracy.

Wykres 2. Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy śmiertelnie i ciężko zaistniałych w latach 2011-2013 zbadanych przez inspektorów pracy (źródło: dane PIP).

Dane z kontroli inspektorów pracy wskazują, że w ciągu ostatnich lat zauważalna staje się zmiana struktury statusu zatrudnienia poszkodowanych w wypadkach przy pracy. Inspektorzy pracy reagują na sytuacje, w których wypadkom ulegają osoby świadczące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy. W wypadkach zaistniałych w 2013 roku stanowili oni 13,4% z ogółu poszkodowanych w wypadkach zbadanych przez PIP.

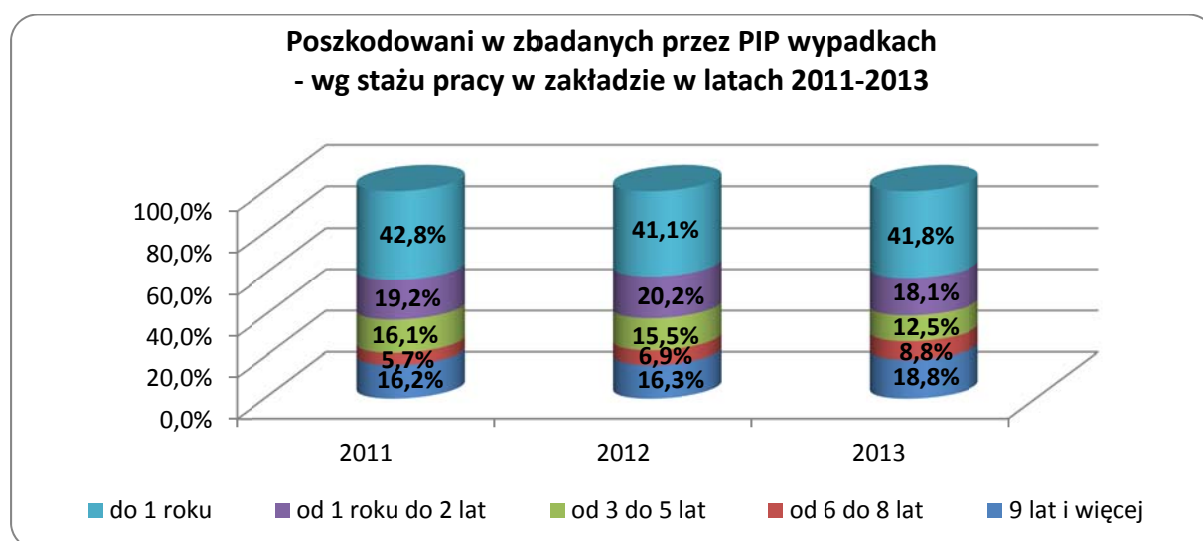
Wykres 3. Poszkodowani ze względu na podstawę świadczenia pracy w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

Wyniki kontroli wskazują, że najczęściej wypadkom ulegają osoby o krótkim stażu pracy w danym zakładzie. W latach 2011-2013 odsetek pracujących do 1 roku w zakładzie osiągał wartość ponad 40%.

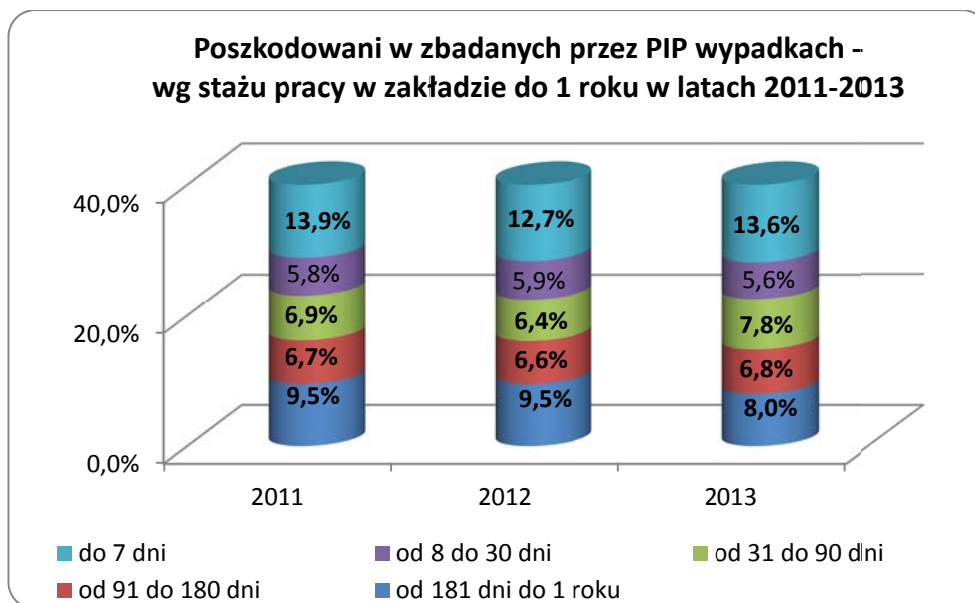
Wśród przyczyn 864 wypadków, którym ulegli poszkodowani o stażu do 1 roku w danym zakładzie pracy znajdują się:

- brak lub niewłaściwe urządzenia zabezpieczające pracujących przed np. dostępem do strefy niebezpiecznej oraz brak lub niewłaściwe środki ochrony zbiorowej;
- brak nadzoru nad pracującymi;
- niedostarczenie instrukcji posługiwania się czynnikami materialnym;
- nieprzeszkolenie w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- lekceważenie zagrożenia (brawura, ryzykanctwo) i niedostateczna koncentracja uwagi na wykonywanej czynności przez poszkodowanego.

Znaczna część tych przyczyn wynika z niedostatecznego przygotowania pracujących do pracy, co powinno być najważniejszym działaniem pracodawców w zakresie prewencji wypadkowej. Prawidłowe przygotowanie do pracy, budowanie kultury pracy i motywowanie do bezpiecznych zachowań w pracy pozwoliłyby uniknąć wielu wypadków w nowym środowisku pracy. Nowi pracownicy uczą się często od pozostałych członków załogi przez obserwację. Dlatego tak istotne jest ciągłe doskonalenie umiejętności w zakresie bezpiecznych technik wykonywania pracy oraz właściwe podejście do ryzyka związanego z wykonywaną pracą.

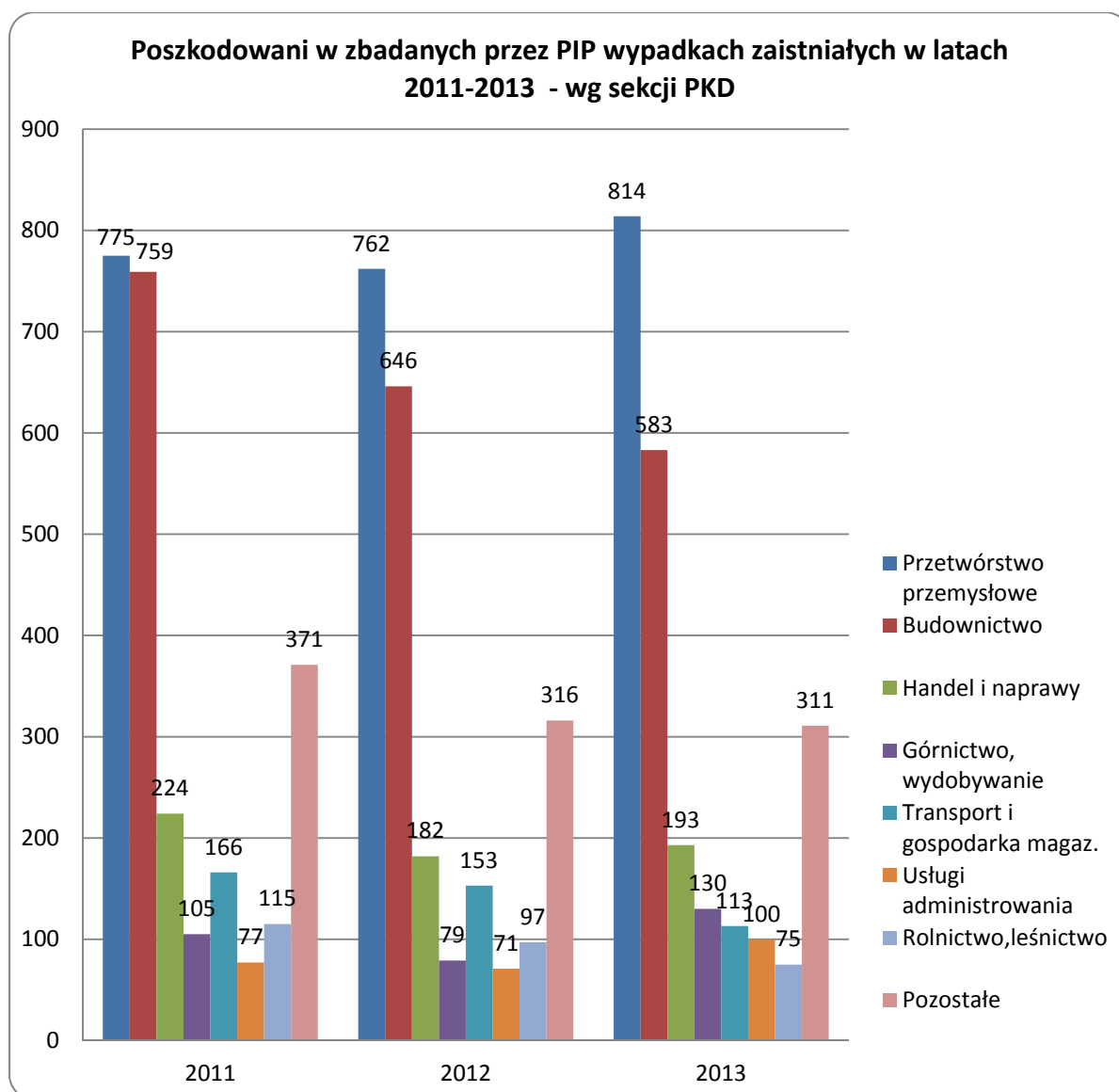
Wykres 4. Poszkodowani według stażu pracy w zakładzie w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

Wykres 5. Poszkodowani według stażu pracy w zakładzie do 1 roku w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

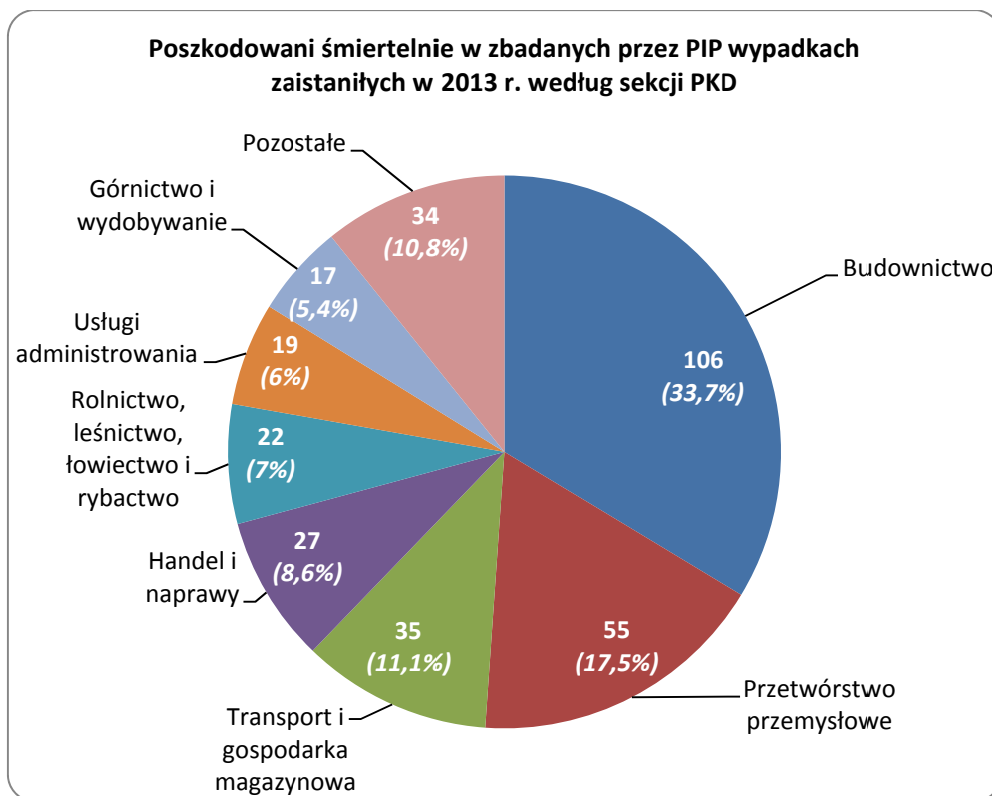
Obszary o największym ryzyku wypadku przy pracy

Biorąc pod uwagę sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności, najczęściej poszkodowanymi byli pracownicy przemysłu i budownictwa.

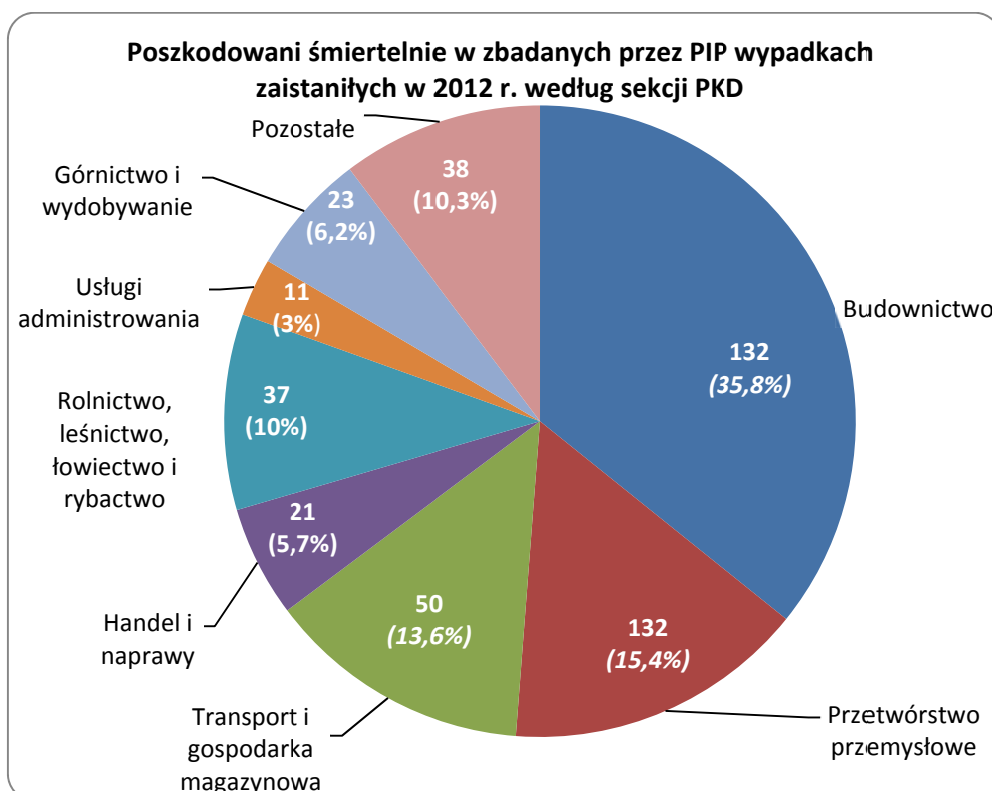

Wykres 6. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach zaistniałych w latach 2011-2013 – wg sekcji PKD (źródło: dane PIP)

Również przemysł i budownictwo to branże, w których najczęściej poszkodowani doznawali najcięższych w skutkach obrażeń.

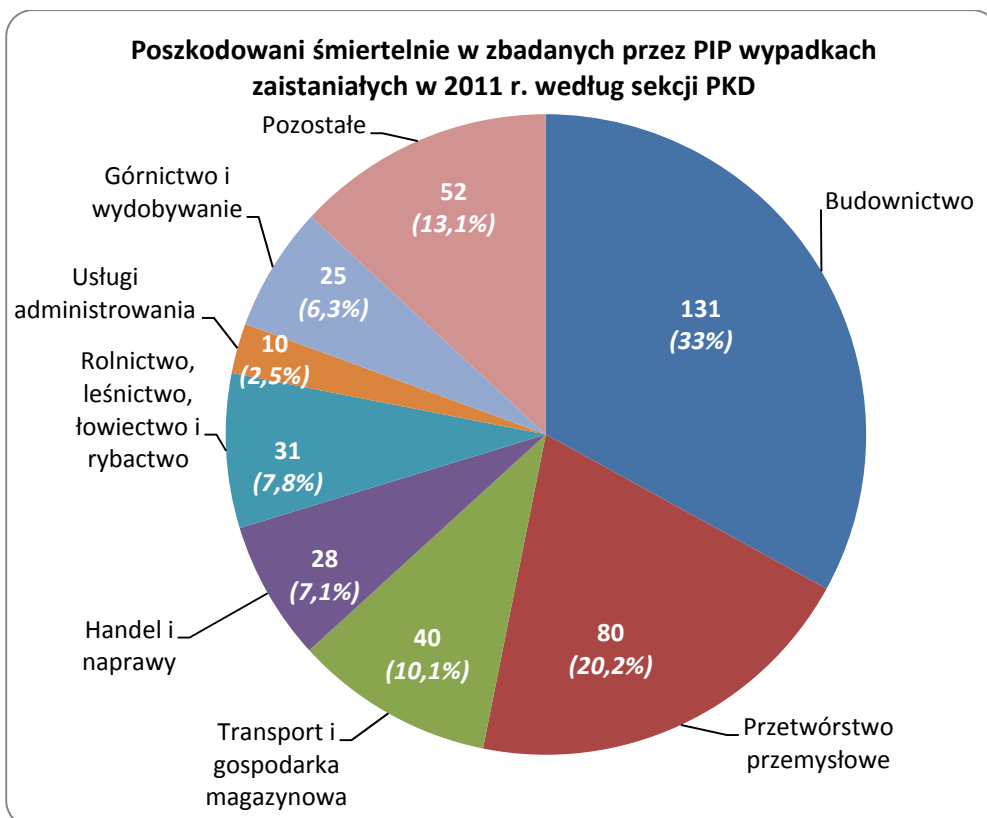

Wykres 7. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2013 r. - wg sekcji PKD (źródło: dane PIP)

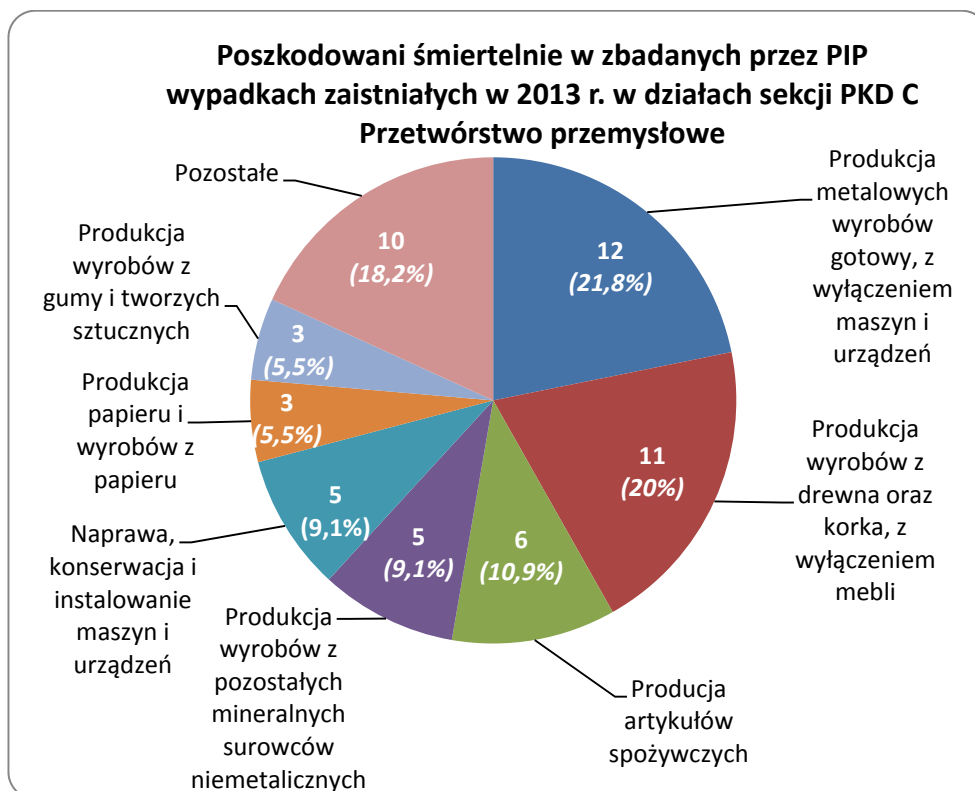

Wykres 8. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2012 r. - wg sekcji PKD (źródło: dane PIP)

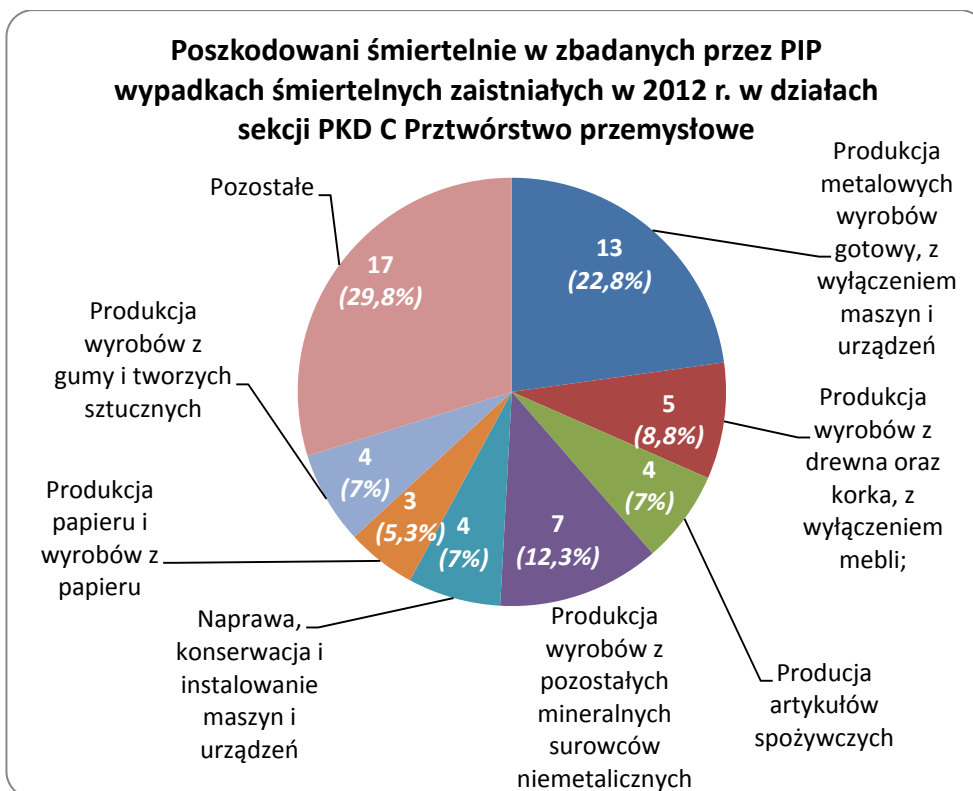

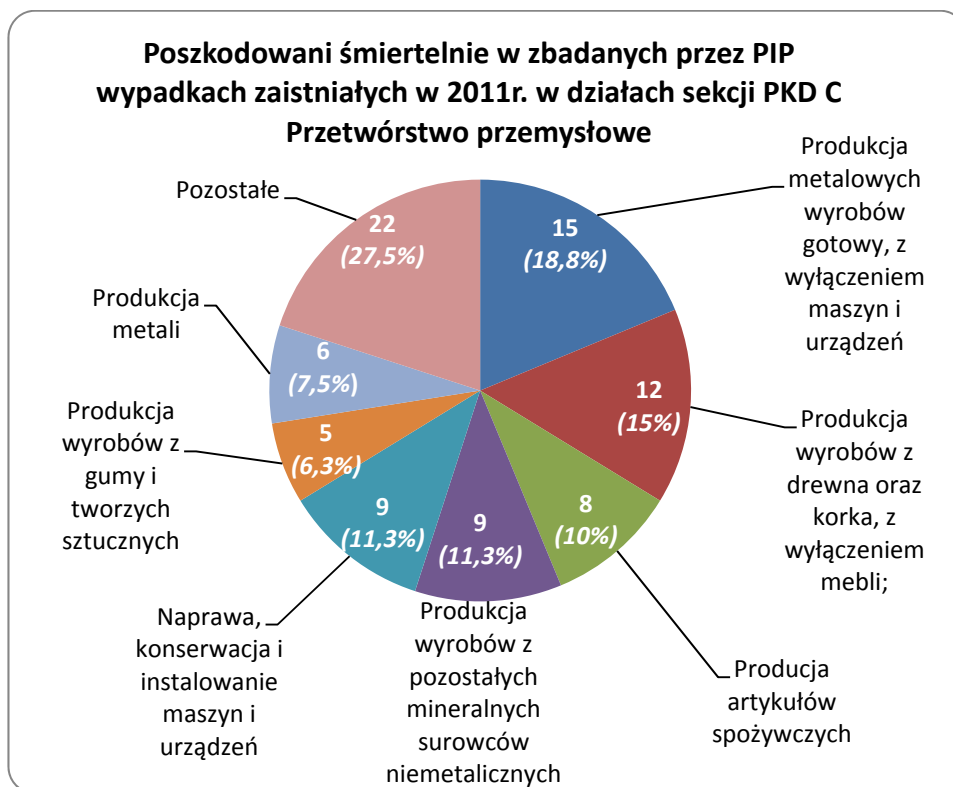
Wykres 9. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2011 r. - wg sekcji PKD (źródło: dane PIP)

Wykres 10. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2013 r. - w sekcji przetwórstwo przemysłowe (źródło: dane PIP)

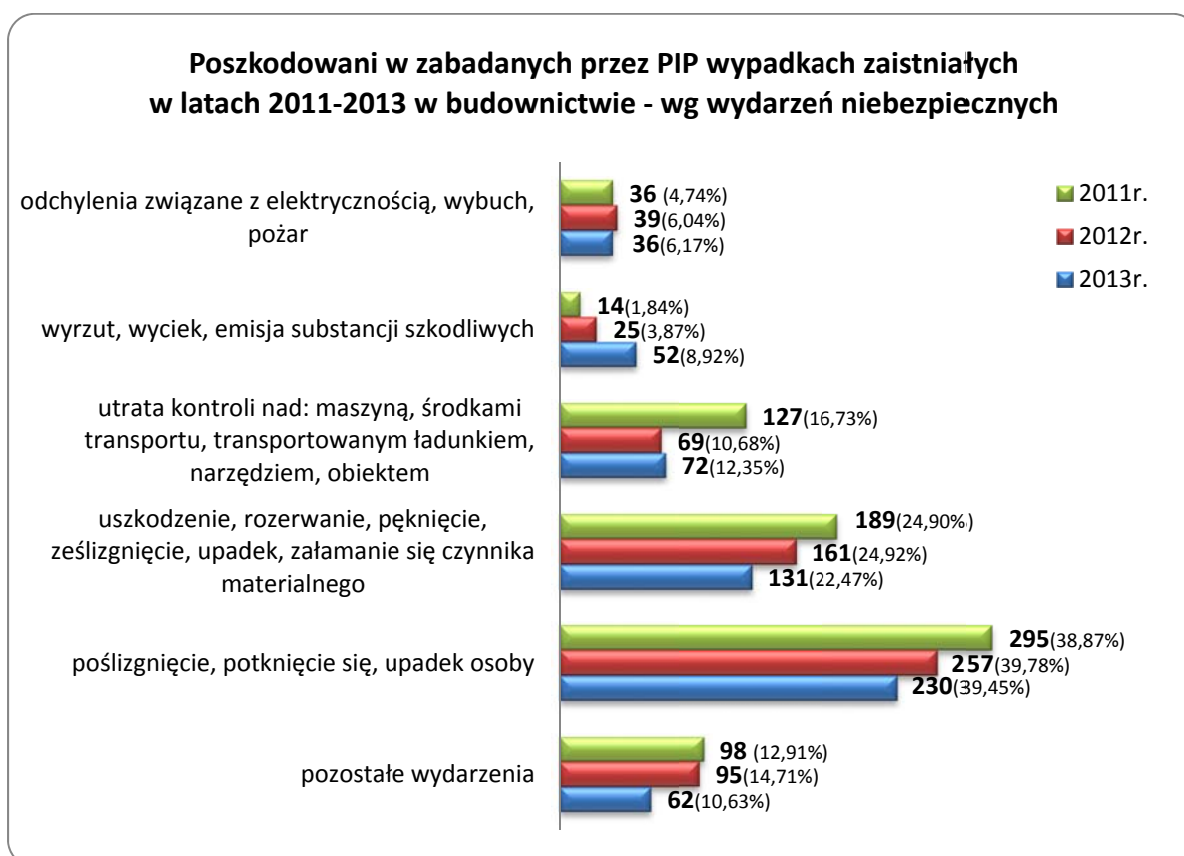

Wykres 11. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2012 r. - w sekcji przetwórstwo przemysłowe (źródło: dane PIP)

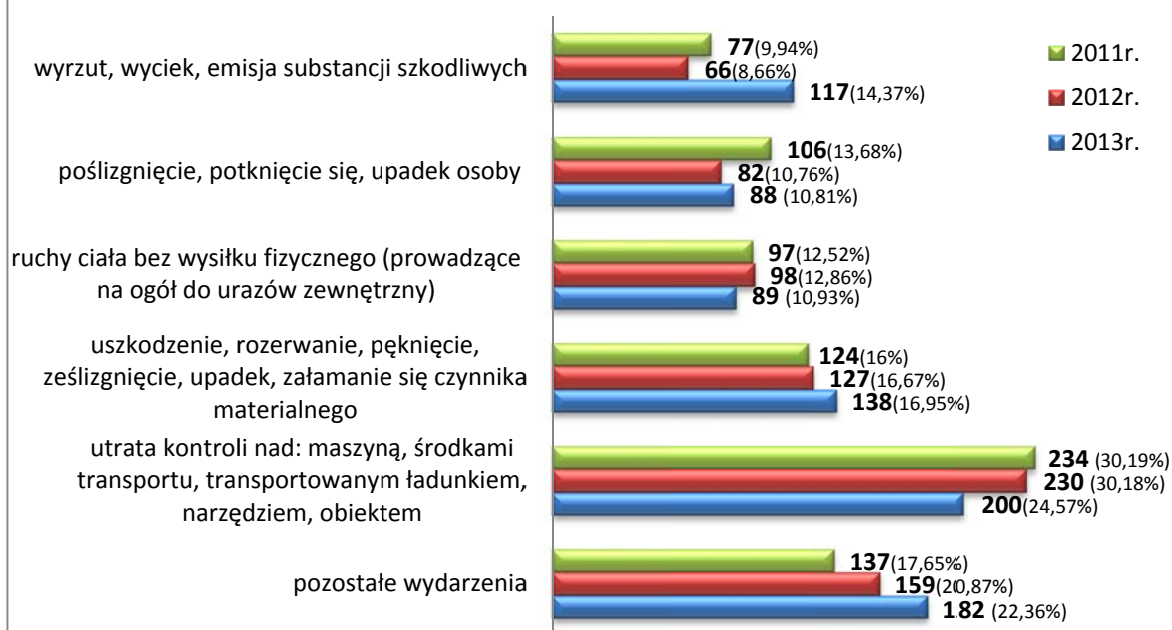
Wykres 12. Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach ze skutkiem śmiertelnym zaistniałych w 2011 r. - w sekcji przetwórstwo przemysłowe (źródło: dane PIP)

Zdarzeniami bezpośrednio prowadzącymi do wypadków ze skutkiem śmiertelnym były głównie: upadek poszkodowanego z wysokości, jego poślizgnięcie się lub potknięcie, oraz rozerwanie się czynnika materialnego, jego pęknięcie lub uszkodzenie. Przykłady obrazujące tę drugą grupę sytuacji niebezpiecznych to między innymi: pęknięcie i rozpad na dwie części pod naporem ładunku (rzepaku) górnej części burty przyczepy podłączonej do ciągnika, co spowodowało przygniecenie poszkodowanych do leja zasypowego oczyszczarki; rozerwanie pompowanego koła i uderzenie poszkodowanego; zerwanie zawiesia łańcuchowego podczas załadunku stalowych grodzie przy użyciu żurawia samojezdnego, co spowodowało upadek ładunku i przygniecenie nim poszkodowanego; czy zerwanie węża ciśnieniowego podającego wodę do instalacji produkcyjnej amoniaku, którego końcówka uderzyła poszkodowanego.

Wykres 13. Poszkodowani śmiertelnie w zbadanych przez PIP wypadkach zaistniałych w 2011-2013 r. w budownictwie - według wydarzeń niebezpiecznych (źródło: dane PIP)

**Poszkodowani w zbadanych przez PIP wypadkach zaistniałych
w latach 2011-2013 w przemyśle - wg. wydarzeń niebezpiecznych**

Wykres 14. Poszkodowani śmiertelnie w zbadanych przez PIP wypadkach zaistniałych w 2011-2013 r. w przemyśle - według wydarzeń niebezpiecznych (źródło: dane PIP)

Do wypadków ze skutkiem śmiertelnym dochodziło najczęściej:

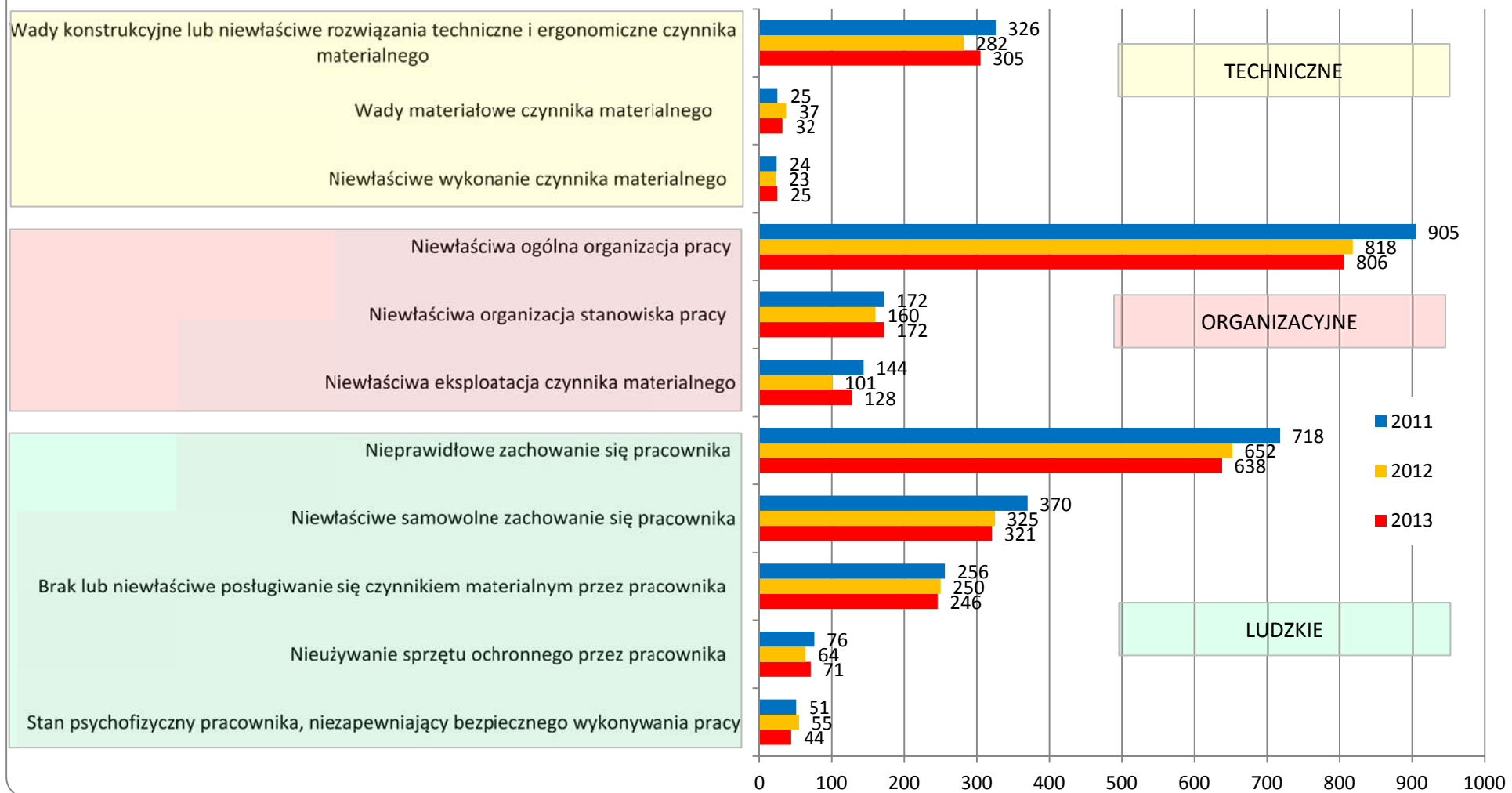
1. przy stosowaniu rusztowań – były to upadki z wysokości podczas malowania, remontowania lub przesuwania rusztowania z pracownikiem znajdującym się na nim (w 2013 r. wśród 20 poszkodowanych w takich okolicznościach, 14 pracowało krócej niż rok);
2. na skutek upadku z drabiny – przystawnej lub rozstawnej (wśród 16 poszkodowanych w 2013 r., aż 11 pracowało krócej niż rok);
3. podczas wycinki drzew – w wyniku zawieszania się ścinanych drzew na sąsiednich, co wymuszało konieczność ścinania drugiego drzewa; w czasie tych czynności zawieszane drzewa spadały na poszkodowanych znajdujących się w strefie niebezpiecznej (wśród 15 poszkodowanych śmiertelnie w 2013 r. aż 9 pracowało krócej niż rok);
4. wskutek porażenia prądem – podczas prac przyłączeniowych, podczas remontów instalacji elektrycznych pod napięciem (5 poszkodowanych z grupy 15 pracowało krócej niż rok – dane za 2013 r.);

5. w wykopach – w których następowało obsunięcie gruntu pochodzącego z klina naturalnego odłamu lub niezabezpieczonych ścian wykopu, podczas zawalenia się odsłoniętych elementów konstrukcyjnych budynków np. ściany, murka oporowego (5 poszkodowanych z grupy 8 pracowało krócej niż rok - dane za 2013 r.).

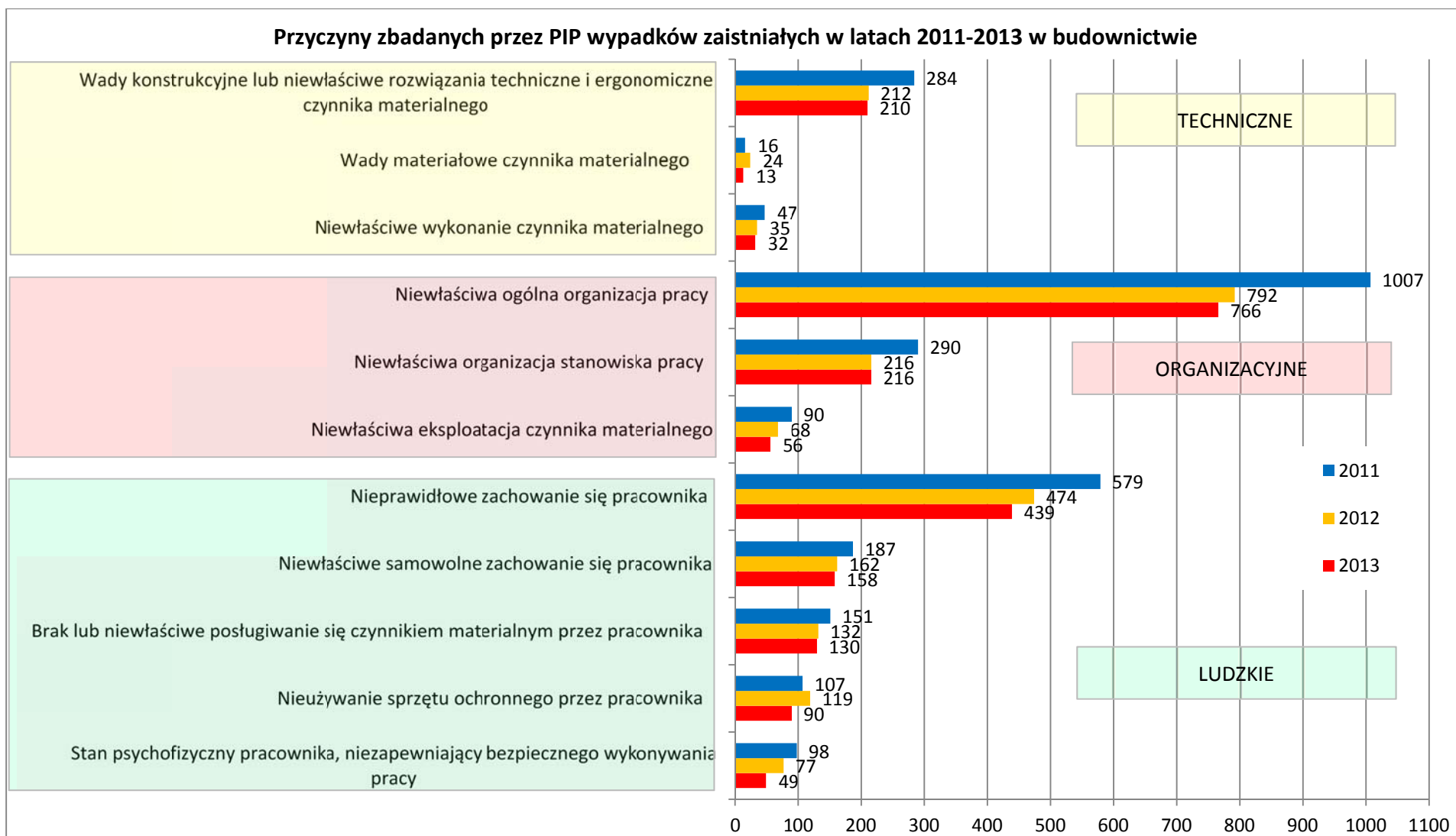
Znaczną grupę ze wszystkich zbadanych wypadków przy pracy stanowiły tzw. wypadki komunikacyjne, które powodowały śmierć poszkodowanych wskutek zderzeń z innymi uczestnikami ruchu lub zjechania na pobocze i przewrócenia się pojazdu (32 poszkodowanych w 2013 r.). Podobnie wysoka liczba – 29 poszkodowanych w 2013 r. zmarło w wyniku tzw. nagłego zdarzenia medycznego, np. ostrej niewydolności krążeniowo-oddechowej. Do aktywacji choroby współistniejącej mogły oprowadzić silny stres, znaczny wysiłek fizyczny lub inne czynniki pozostające w związku z wykonywaną pracą.

Struktura przyczyn wypadków w latach 2011-2013 pozostaje niezmienna zarówno dla wypadków, które zaistniały w zakładach budowlanych, jak i przemysłowych. Największy udział to przyczyny ludzkie oraz organizacyjne. Natomiast przyczyny techniczne stanowią najmniejszy odsetek.

Przyczyny zbadanych przez PIP wypadków zaistniałych w latach 2011-2013 w przemyśle

Wykres 15. Liczba przyczyn zbadanych przez PIP wypadków przy pracy zaistniałych w latach 2011-2013 w sekcji Przetwórstwo przemysłowe (źródło: dane PIP)

Wykres 16. Liczba przyczyn zbadanych przez PIP wypadków przy pracy zaistniałych w latach 2011-2013 w sekcji Budownictwo (źródło: dane PIP)

Przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy w obszarach o największym ryzyku wypadku przy pracy

Analiza danych uzyskanych w wyniku postępowań inspektorów pracy w zakresie badania okoliczności i przyczyn wypadków wskazuje jednoznacznie, że obszarami o największym ryzyku wypadku przy pracy są budownictwo i przetwórstwo przemysłowe. Z roku na rok te same branże stwarzają największe niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia pracujących. Zmieniają się jedynie nieznacznie wartości liczbowe.

Z tego względu wśród priorytetowych działań Urzędu znajdują się kontrole dotyczące przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach budowlanych oraz przetwórstwa przemysłowego.

Budownictwo

W latach 2011-2013 były przeprowadzane kontrole na budowach dotyczące remontów, budowy dróg i mostów oraz inwestycji związanych z Euro 2012. Badane były następujące zagadnienia:

- przygotowanie do pracy,
- zagospodarowanie terenu budowy,
- stanowiska i procesy pracy,
- roboty ziemne i wykopy,
- prace na wysokości,
- rusztowania,
- maszyny i urządzenia techniczne.

Zwracano uwagę przede wszystkim na te rodzaje prac, które charakteryzowały się dużą liczbą nieprawidłowości stwierdzonych podczas wcześniejszych kontroli lub nasileniem zdarzeń wypadkowych. Przeprowadzone kontrole dotyczyły głównie spełniania wymagań bezpieczeństwa przy pracach na wysokości, w tym na rusztowaniach oraz przy pracach ziemnych i w wykopach.

Duże inwestycje i inwestycje, na których mogły wystąpić istotne zagrożenia życia lub zdrowia pracowników były objęte stałym nadzorem.

Zakres kontroli obejmował zagrożenia występujące na terenie budowy. Podczas kontroli na terenie budowy koncentrowano się na małych

przedsiębiorcach, u których występowały największe problemy w sferze bezpieczeństwa pracy. Znaczna część działań PIP w branży budowlanej prowadzona była w formie tzw. krótkich kontroli, których celem było szybkie reagowanie na zagrożenia dla zdrowia i życia pracujących, a także dla osób postronnych znajdujących się w strefie niebezpiecznej. Budowy, na których w trakcie kontroli stwierdzono szczególne zagrożenia życia lub zdrowia pracowników były objęte rekontrolą.

Tabela poniżej przedstawia liczbę kontroli w budownictwie w latach 2011, 2012, 2013 z uwzględnieniem skontrolowanych podmiotów.

Liczba	Rok		
	2011	2012	2013
Kontroli ogółem	11918	11335	9632
Skontrolowanych podmiotów	9247	8973	7745

Tabela 1. Liczba kontroli i podmiotów poddanych kontrolom w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

Tabela poniżej przedstawia liczbę kontroli w budownictwie w latach 2011-2013 z uwzględnieniem wielkości zatrudnienia w kontrolowanych podmiotach.

Wielkość zatrudnienia	Liczba kontroli w latach		
	2011	2012	2013
od 1-9 pracowników	8835	8665	7549
od 10-49 pracowników	2567	2234	1804
od 50-249 pracowników	433	372	240
powyżej 250 pracowników	83	64	39
Liczba kontroli ogółem	11918	11335	9632

Tabela 2. Liczba kontroli w latach 2011-2013 – wg wielkości kontrolowanego podmiotu (źródło: dane PIP)

Najwięcej kontroli przeprowadzonych było u pracodawców zatrudniających od 1-9 pracowników. Ta tendencja z każdym rokiem się pogłębia. Na rynku budowlanym jest co raz więcej małych przedsiębiorstw.

Odsetek kontroli w podmiotach o wielkości zatrudnienia od 1- 9 pracowników w latach		
2011	2012	2013
74%	76%	78%

Tabela 3. Odsetek kontroli w podmiotach o zatrudnieniu 1-9 pracowników (źródło: dane PIP)

W przypadkach występowania nieprawidłowości podczas wykonywania robót budowlanych inspektorzy pracy reagowali w ramach ustawowo określonych uprawnień, kierując stosowne środki prawne – decyzje w celu dostosowania stanu faktycznego do stanu zgodnego z obowiązującymi przepisami.

Tabela przedstawia liczbę wydanych decyzji i liczbę osób, których dotyczyły.

Rok	2011	2012	2013
Liczba decyzji	68067	63350	56198
Liczba osób, których dotyczyły decyzje	404951	332984	656789
Liczba decyzji w przeliczeniu na jedną kontrolę	5,71	5,59	5,83

Tabela 4. Środki prawne wydawane podczas kontroli w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

W analizowanym okresie stwierdzono, że liczba decyzji wydawanych na jedną kontrolę utrzymuje się na podobnym poziomie.

Najwięcej decyzji było wydanych w zakładach o zatrudnieniu od 1 do 9 pracowników, a najmniej o zatrudnieniu 250 i powyżej. Spowodowane jest to również tym, że od wielu lat na budowach występuje dużo małych firm, a maleje liczba dużych.

Tabela przedstawia najczęściej występujące nieprawidłowości w latach 2011-2013.

Badane zagadnienie	Liczba decyzji (odsetek decyzji) w latach:		
	2011	2012	2013
Rusztowania (posadowienie, kotwienie, piony komunikacyjne, obarierowanie, pomosty)	5386 (7,9%)	5418 (8,5%)	5102 (9%)
Zabezpieczenie prac na wysokości (środki ochrony zbiorowej)	5025 (7,3%)	4673 (6,9%)	4266 (7,6%)
Zabezpieczenie i oznakowanie strefy i miejsca niebezpiecznego	4212 (6,2%)	4074 (6,4%)	4039 (7,2%)
Zabezpieczenie przed uszkodzeniem mechanicznym przewodów elektrycznych	2386 (3,5%)	2429 (3,8%)	2204 (3,5%)
Zabezpieczenie przejść, dojazdów do stanowisk pracy oraz klatek schodowych przed upadkiem osób z wysokości	1809 (2,7%)	1810 (2,9%)	1819 (3,2%)
Instrukcje bezpiecznego wykonywania robót	2138 (3,1%)	1977 (3,1%)	1788 (3,2%)
Zabezpieczenie otworów w stropach, ścianach zewnętrznych, szybów dźwigów przed możliwością wpadnięcia do nich osoby	1619 (2,4%)	1645 (2,6%)	1371 (2,4%)
Prace ziemne i w wykopach (zabezpieczenie ścian wykopu, zejścia, składowanie urobku)	1423 (2,1%)	1176 (1,9%)	1227 (2,2%)
Badania lekarskie	1538 (2,3%)	1515 (2,4%)	1427 (2,5%)
Instruktaż stanowiskowy	1664 (2,4%)	1508 (2,4%)	1322 (2,4%)

Wyposażenie w środki ochrony indywidualnej głowy- hełmy	1292 (1,9%)	1209 (1,9%)	1151 (2,0%)
Uprawnienia kwalifikacyjne do obsługi maszyn budowlanych i urządzeń poddozorowych	833 (1,2%)	819 (1,3%)	819 (1,5%)

Tabela 5. Najczęściej występujące nieprawidłowości w kontrolach w latach 2011-2013 (źródło: dane PIP)

Analiza wyników kontroli wskazuje, że struktura zagrożeń, z którymi wiąże się ryzyko zaistnienia wypadku przy pracy osób wykonujących prace budowlane od lat ubiegłych nie uległa zmianie.

Najwięcej nieprawidłowości dotyczyło wykonywania prac na rusztowaniach, które często było zmontowane przez osoby nieposiadające uprawnień kwalifikacyjnych, szczególnie przy pracach krótkoterminowych. Skutkowało to wykonywaniem pracy na rusztowaniach nieprawidłowo zmontowanych i niekompletnych (nieprawidłowe poręczce ochronne przy pomostach roboczych rusztowań lub ich brak; niewłaściwe wypełnianie rusztowań pomostami roboczymi; brak lub nieprawidłowe zakotwienie do stałych elementów; brak pionów komunikacyjnych). Spowodowane to było również brakiem okresowych kontroli rusztowań. Dopuszczano do użytkowania, zwłaszcza u małych przedsiębiorców - stare, zużyte technicznie rusztowania, przede wszystkim typu warszawskiego. Ze względu na wysokie koszty, pracodawcy z tych zakładów rzadko decydują się na montaż rusztowań przez wyspecjalizowane firmy, których pracownicy mają uprawnienia montażystów rusztowań.

W dalszej kolejności dużo zastrzeżeń dotyczyło wykonywania prac na wysokości, które należą do jednych z najbardziej niebezpiecznych, stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia. Wśród stwierdzonych nieprawidłowości uwagę zwracają nieprawidłowe środki ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości (balustrady lub ich brak, niezabezpieczenie dojsć i przejść oraz klatek schodowych, niezabezpieczenie otworów technologicznych przed upadkiem z wysokości) oraz niewyposażanie pracowników w wymagane środki ochrony indywidualnej głowy i chroniące przed upadkiem z wysokości.

Stwierdzano również brak wygradzenia i oznakowania stref niebezpiecznych, zarówno przy wykonywaniu prac na wysokości z rusztowań lub z wykorzystaniem

sprzętu do transportu pionowego w miejscach ogólnie dostępnych, jak i przy pracach ziemnych i w wykopach.

Nadal wykonywano roboty w wykopach o ścianach niezabezpieczonych przed możliwością osunięcia się gruntu (brak odpowiedniego obudowania lub skarpowania). Zdarzało się, że urobek z wykopu nie był wywożony poza miejsce jego wydobywania, tylko składowany przy krawędzi wykopu obciążając jego nieumocnione ściany. Brak było też prawidłowo wykonanych zejść (wejść) do wykopów.

Wśród nieprawidłowości dotyczących eksploatacji urządzeń i instalacji elektroenergetycznych najczęściej stwierdzano niezabezpieczenie przewodów elektrycznych przed uszkodzeniami mechanicznymi.

Brak było również Instrukcji bezpiecznego wykonywania robót budowlanych (niebezpiecznych), w której powinien być określony sposób zapobiegania zagrożeniom związanym z ich wykonywaniem oraz sposób postępowania w przypadku wystąpienia tych zagrożeń.

Powyższym naruszeniom prawa, bezpośrednio rzutującym na stan bezpieczeństwa robót budowlanych, towarzyszyły także inne – związane z przygotowaniem zatrudnionych do pracy, jak dopuszczanie do pracy bez niezbędnego przeszkolenia w dziedzinie bhp - instruktążu stanowiskowego i bez aktualnych orzeczeń lekarskich o braku przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku, w tym do pracy na wysokości oraz na zatrudnianiu bez wymaganych kwalifikacji - do obsługi maszyn i urządzeń budowlanych i - do obsługi urządzeń poddozorowych.

Wystąpiły również nieprawidłowości związane z wyznaczeniem bądź z prawidłową realizacją obowiązków koordynatora sprawującego nadzór nad zapewnieniem bezpieczeństwa i higieny pracy pracownikom zatrudnianym przez różnych pracodawców, ale pracującym jednocześnie w tym samym miejscu.

Pracodawcy tłumaczą zaistniałe naruszenia trudnościami finansowymi wynikającymi z braku zamówień lub niskich cen dyktowanych przez nie zawsze uczciwą konkurencję startującą w przetargach, a także dużą rotacją pracowników, z czym wiąże się konieczność przeprowadzania kolejnych szkoleń bhp, badań lekarskich, wyposażania w środki ochrony indywidualnej, odzież i obuwie robocze. Mali przedsiębiorcy stosują tańsze technologie, niechętnie zdobywają się na zakup nowych i bezpiecznych rozwiązań. Przyczyn wadliwie wykonanych rusztowań

należy również upatrywać w tym, że zakup lub wypożyczenie nowoczesnego rusztowania wiąże się z dużymi kosztami.

W ocenie inspektorów pracy, przyczyną nieprawidłowości jest – z jednej strony - chęć uniknięcia wydatków na zabezpieczenie stanowisk pracy, a z drugiej - duża liczba podmiotów wykonujących roboty na terenie budowy i zjawisko przerzucania odpowiedzialności za stan bhp na podwykonawców, którzy mają dużo mniejsze możliwości organizacyjne i finansowe.

Inspektorzy zwracają też uwagę na problem łączenia wielu funkcji przez kierowników budów. Nadzorowanie przez jedną osobę nawet kilku terenów budowy oraz sprawowanie funkcji koordynatora ds. bhp powoduje zwykle niewłaściwe wywiązywanie się z nałożonych obowiązków. Pojawienie się na rynku wielu firm budowlanych bez odpowiedniego przygotowania technicznego i organizacyjnego, bez odpowiedniej wiedzy w zakresie bhp - skutkuje niewłaściwym nadzorem nad prowadzonymi pracami i tolerowaniem nieprzestrzegania przepisów.

Podkreślić należy, że znacznie mniej nieprawidłowości stwierdzono tam, gdzie inwestycje realizowały specjalistyczne firmy budowlane, z wieloletnim doświadczeniem w branży. Posiadały one dobrze zorganizowane służby bhp, które kontrolowały prace wszystkich zatrudnionych na budowie i egzekwowały od podwykonawców przestrzeganie przepisów bhp. Niezależnie od kierownika budowy zatrudniały koordynatora ds. bhp. Podkreślić należy, że przyjęte procedury na budowach prowadzonych przez duże przedsiębiorstwa budowlane mają pozytywny wpływ na małe firmy, które muszą dostosować się do dobrych praktyk wprowadzonych przez generalnego wykonawcę, a tym samym do przestrzegania przepisów bhp.

Zakłady z sekcji Przetwórstwo przemysłowe – wzmożony nadzór

Państwowa Inspekcja Pracy realizuje swoje działania również w formie tzw. wzmożonego nadzoru. Polega to na włączeniu do trzyletniego programu zakładów pracy stwarzających bardzo wysokie ryzyko zaistnienia wypadku przy pracy lub choroby zawodowej.

I tak, w programie długofalowym na lata 2013-2015 wzmożonym nadzorem objęto 55 zakładów, w tym 19 zakładów pozostających pod wzmożonym nadzorem również w latach 2010-2012. Największą liczbę stanowią zakłady zatrudniające powyżej 250 pracowników – 67% zakładów, od 50 do 249 pracowników – 31%,

od 10 do 49 pracowników – 5%, natomiast do 9 pracowników – 2%. Zatrudniają one łącznie 34639 pracowników, w tym 5790 kobiet.

Do wzmożonego nadzoru kwalifikowane są zakłady, w których duże ryzyko zawodowe wyraża się wysokimi przekroczeniami norm czynników szkodliwych dla zdrowia, wysokimi wskaźnikami wypadkowości (częstotliwości i ciężkości), znaczną liczbą chorób zawodowych. Długofalowe działania kontrolne, a także doradcze i informacyjne, ukierunkowane są na egzekwowanie systematycznej poprawy warunków pracy w tych zakładach.

W warunkach zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy (głównie hałasem, pyłami przemysłowymi, substancjami chemicznymi, promieniowaniem podczerwonym, mikroklimatem i wibracją), uciążliwością pracy (nadmiernym obciążeniem fizycznym, niedostatecznym oświetleniem stanowisk pracy) oraz maszynami szczególnie niebezpiecznymi, zatrudnionych było w 2013 r. 14631 osób, co stanowiło 42% ogółu zatrudnionych.

W zakładach objętych wzmożonym nadzorem w 2013 r. zarejestrowano 554 wypadki przy pracy, w tym 2 śmiertelne oraz 3 wypadki powodujące ciężkie uszkodzenie ciała. Wskaźnik częstości wypadków w zakładach objętych wzmożonym wynosił w 2013 r. – 16.

Wśród zakładów objętych tą formą kontroli, skontrolowano 12 zakładów zajmujących się produkcją wyrobów gotowych (z wyłączeniem maszyn i urządzeń) zatrudniających łącznie 5079 osób oraz 4 zakłady zajmujące się produkcją wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych, zatrudniające 942 osoby. Są to 2 działy sekcji przetwórstwa przemysłowego najbardziej niebezpieczne w aspekcie wcześniej przedstawionych analiz wypadkowych PIP.

Pierwsza grupa zakładów zajmowała się m.in. produkcją konstrukcji spawanych, produkcją elementów wysięgników, produkcją podwozi i części obrotowych dźwigów samochodowych, produkcją elementów ciśnieniowych do kotłów, produkcją grzejników i kotłów centralnego ogrzewania, konstrukcji stalowych budynków, produkcja konstrukcji stalowych.

W warunkach zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy, uciążliwością pracy oraz maszynami szczególnie niebezpiecznymi, zatrudnionych było tam w 2013 r. 1852 osób, co stanowiło 36% ogółu zatrudnionych.

W zakładach tych zarejestrowano 86 wypadków przy pracy, w tym 1 wypadek powodujący ciężkie uszkodzenie ciała. Wskaźnik częstości wypadków w tej grupie zakładów wynosił w 2013 r. – 17.

Szczególną uwagę podczas kontroli zwrócono na warunki pracy osób w wieku przedemerytalnym, tj. kobiet powyżej 55 roku życia oraz mężczyzn powyżej 60 roku życia. Zatrudnienie w tej grupie wiekowej stanowiło 2,5% ogółu zatrudnionych. W przytaczanych wcześniej warunkach zagrożenia zatrudnionych było 127 kobiet i mężczyzn tj. 2,5% wszystkich zatrudnionych w tych warunkach. Wśród tej grupy pracowników odnotowano 4 wypadki powodujące czasową niezdolność do pracy. Liczba dni niezdolności do pracy w skutek choroby stanowiła około ok. 5% całkowitej liczby dni niezdolności. W tej grupie wiekowej 78 pracowników wykonywało pracę w porze nocnej a 64 zatrudnianych było w godzinach nadliczbowych.

Wykres 17. Liczba zakładów produkujących metalowe wyroby gotowe naruszająca wybrane obowiązki w zakresie bhp (źródło: dane PIP)

Najwięcej nieprawidłowości dotyczyło stanu maszyn i urządzeń technicznych. Najczęściej stwierdzano brak osłon chroniących pracowników przed dostępem do stref niebezpiecznych lub niewłaściwe osłony. Ponadto ujawniono nieprawidłowości dotyczące elementów sterowniczych mających wpływ na bezpieczeństwo obsługi,

a także brak lub niewłaściwie opracowane instrukcje bhp dotyczące obsługi maszyn.

Wiele nieprawidłowości dotyczyło stanu obiektów i pomieszczeń pracy. Najczęściej stwierdzano zły stan techniczny ścian i posadzek, okien oraz drzwi. Stwierdzono także niewłaściwe oznakowanie miejsc niebezpiecznych oraz brak ładu i porządku w pomieszczeniach pracy.

Nieprawidłowości dotyczące wyposażenia stanowisk pracy oraz prowadzenia procesów technologicznych, polegały przede wszystkim na nieprzestrzeganiu przepisów bhp przy organizacji stanowisk pracy, w tym nieopracowaniu instrukcji dotyczącej stosowania procesów technologicznych w zakładzie oraz wykonywania prac związanych z zagrożeniami przy obróbce skrawaniem oraz przy wykonywaniu prac spawalniczych.

Do najczęstszych nieprawidłowości w zakresie przestrzegania obowiązku dot. eliminowania lub ograniczania narażenia pracowników na czynniki szkodliwe dla zdrowia należały: brak aktualnych badań hałasu oraz czynników chemicznych w środowisku pracy czy pomiarów stężenia czynników szkodliwych (np. na stanowisku spawacza), niezastosowania na stanowiskach spawalniczych ekranów chroniących sąsiednie stanowiska pracy przed rozbłyskami i rozpryskami iskier oraz niewyposażenia pracowników malarni konstrukcji stalowych w środki ochrony indywidualnej zgodne z kartami charakterystyki tj. maski z pochłaniaczami, odzież i obuwie antyelektrostatyczne.

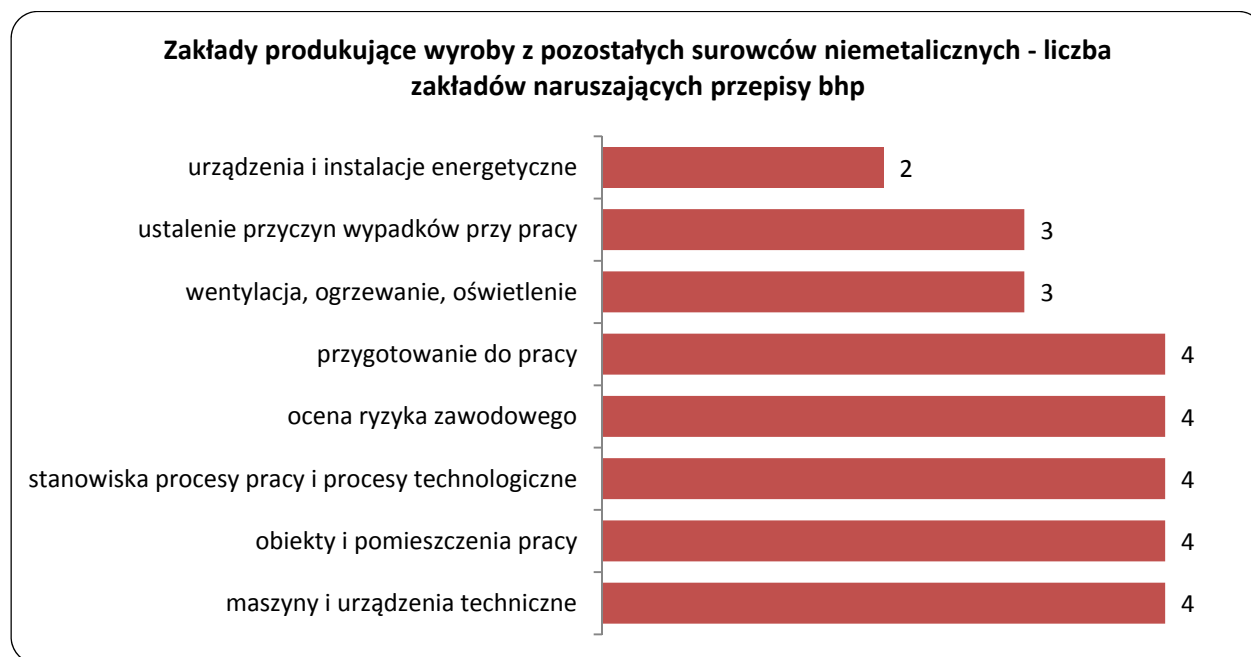
Uchybienia w zakresie wentylacji, ogrzewania i oświetlenia stanowisk pracy dotyczyły: niewłaściwej wymiany powietrza w pomieszczeniach pracy, niewykonania wentylacji miejscowej oraz ogólnej na stanowiskach spawalniczych oraz braku wyników pomiarów oświetlenia.

Druga grupa zakładów to zakłady zajmujące się produkcją wyrobów z pozostały mineralnych surowców niemetalicznych tj.: produkcją wyrobów budowlanych z betonu, oraz produkcją wyrobów ogniotrwałych.

W warunkach zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy, uciążliwością pracy oraz maszynami szczególnie niebezpiecznymi, zatrudnionych było 108 osób, co stanowiło 11% zatrudnionych w tej grupie zakładów.

W zakładach tych zarejestrowano 21 wypadków przy pracy. Wskaźnik częstości wypadków wynosił w 2013 r. – 22.

Zatrudnienie w wieku przedemerytalnym stanowiło 7,8% ogółu zatrudnionych. W warunkach zagrożenia zatrudnionych było 5 kobiet i mężczyzn. Liczba dni niezdolności do pracy w skutek choroby stanowiła około 18% całkowitej liczby dni niezdolności. Dziewiętnastu pracowników w tej grupie wiekowej wykonywało pracę w porze nocnej.

Wykres 18. Liczba zakładów produkująca wyroby z pozostałych surowców niemetalicznych naruszających przepisy bhp (źródło: dane PIP)

W każdym z tej grupy zakładów stwierdzono nieprawidłowości dotyczące stanu maszyn i urządzeń technicznych, które dotyczyły głównie braku lub niewłaściwych urządzeń ochronnych. W zakresie stanu technicznego obiektów i pomieszczeń pracy nieprawidłowości dotyczyły niewłaściwego oznakowania miejsc niebezpiecznych.

Nieprawidłowości dotyczące wyposażenia stanowisk pracy oraz prowadzenia procesów technologicznych, polegały przede wszystkim na niestosowaniu znaków, barw lub sygnałów bezpieczeństwa lub ich niewłaściwym stosowaniu.

Uchybienia w zakresie oceny ryzyka zawodowego polegały na nieprzeprowadzeniu jej na wszystkich stanowiskach pracy w zakładzie, braku udokumentowanej oceny ryzyka zawodowego oraz braku okresowej oceny ryzyka zawodowego bądź jej weryfikacji (np. na stanowiskach, na których może wystąpić atmosfera wybuchowa).

Działania prewencyjne

Jednym z priorytetów w działalności Państwowej Inspekcji Pracy są kampanie informacyjne i programy prewencyjne adresowane do możliwie największej liczby adresatów, wspomagające działania nadzorczo-kontrolne.

Państwowa Inspekcja Pracy, przygotowując swoje programy prewencyjne koncentruje się na obszarach o największym ryzyku wypadków przy pracy.

Obecnie programy prewencyjne PIP skierowane są do:

- pracodawców, u których odnotowano wypadki przy pracy (m.in. śmiertelne, ciężkie, zbiorowe lub stwierdzono powtarzalność wypadków przy pracy) - Program „Zarządzanie bezpieczeństwem pracy – prewencja wypadkowa”;
- przedsiębiorców z branży budowlanej - program informacyjno-prewencyjny w budownictwie;
- pracodawców u których występują zagrożenia przy obsłudze maszyn- „Dostosowanie maszyn do minimalnych wymagań w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy”;
- pracodawców prowadzących zakłady produkcyjne, handlowe i usługowe, z których działalnością wiążą się zagrożenia zawodowe i zdrowotne, zatrudniających do 9 pracowników - Program „Zdobądź dyplom PIP.

Przy doborze zakładów, które są zapraszane do programu „Zarządzanie bezpieczeństwem pracy – prewencja wypadkowa” inspekcja opiera się na analizie danych z bazy wypadkowej ZUS IWA oraz bazy danych PIP aby dotrzeć do zakładów gdzie ryzyko wypadku jest największe.

Idea programów prewencyjnych oparta jest na zasadzie samokontroli. Pracodawca używając narzędzi przygotowanych przez PIP:

- *ankiet specjalistycznych i list kontrolnych* (dla programów: „Zarządzanie bezpieczeństwem pracy – prewencja wypadkowa”, „Dostosowanie maszyn do minimalnych wymagań w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy” i programu informacyjno-prewencyjnego w budownictwie);
- interaktywnego programu komputerowego p.t.: *Dostosuj swój zakład do obowiązującego prawa pracy - lista kontrolna z komentarzem* (dla programu „Zdobądź Dyplom PIP”)

identyfikuje występujące w zakładzie nieprawidłowości, ocenia ich skalę, określa sposoby i terminy ich usunięcia. Po przeprowadzeniu przez inspektora pracy końcowego audytu, pracodawca uzyskuje Dyplom PIP lub *Świadectwo ukończenia programu prewencyjnego PIP*.

Adresatami programów prewencyjnych są pracodawcy z branż o największym ryzyku wypadkowym. I tak np. w 2013 r.:

- w programie „Zarządzanie bezpieczeństwem pracy – prewencja wypadkowa” dominowały zakłady przetwórstwa przemysłowego – 32% i firmy budowlane – 20%,
- program dotyczący bezpieczeństwa pracy przy maszynach - program był ukierunkowany na maszyny do obróbki drewna. W działaniach prewencyjnych uczestniczyło łącznie 411 pracodawców i przedsiębiorców,
- w programie informacyjno-prewencyjnym w budownictwie ponad 1000 pracodawców i przedsiębiorców zostało przeszkolonych i wyposażonych w narzędzia ułatwiające samokontrolę standardów bhp. Spośród 373 pracodawców, którzy złożyli pisemną deklarację udziału w programie poprawy warunków pracy, 204 ukończyło go pozytywnie przechodząc weryfikację inspektorów pracy.
- w programie „Zdobądź dyplom PIP” 9% laureatów zajmowało się przetwórstwem przemysłowym a zakłady budowlane stanowiły 11%

Ponadto w 2013 r. Państwowa Inspekcja Pracy przeprowadziła I etap trzyletniej kampanii „Bezpieczeństwo pracy zależy od Ciebie”, której adresatami są pracownicy i pracodawcy zatrudnieni w sektorach o wysokim poziomie zagrożeń zawodowych - w szczególności w przemyśle przetwórczym. Oprócz zwiększenia świadomości zagrożeń zawodowych głównym celem kampanii jest zapobieganie wypadkom przy pracy powodowanym przyczynami ludzkimi, w tym zwłaszcza nieprawidłowym lub samowolnym zachowaniem pracownika, nieużywaniem sprzętu ochronnego. Bardzo istotne jest również inspirowanie pracowników i pracodawców do zmiany postaw poprzez popularyzację bezpieczeństwa pracy, odpowiedzialności za ochronę życia i zdrowia oraz wskazywanie na konsekwencje niewłaściwych zachowań w środowisku pracy.

Na szczególną uwagę zasługuje współpraca z największymi polskimi przedsiębiorstwami budowlanymi, sygnatariuszami Porozumienia dla Bezpieczeństwa Pracy w Budownictwie. W roku 2013 we współpracy z tymi firmami

kontynuowano projekt o charakterze systemowym, którego celem jest ograniczenie wypadków w grupie robotników budowlanych, poprzez podniesienie jakości i efektywności szkoleń wstępnych i okresowych, a także zapewnienie właściwego nadzoru nad wykonywaną pracą. Przygotowano m.in. nowe, bogato ilustrowane materiały wspomagające instruktaż stanowiskowy, a także zorganizowano szkolenia dla nadzoru budowlanego (kierowników budów, brygadzystów i podwykonawców).

Podsumowanie

Dane pochodzące z postępowań inspektorów pracy w zakresie badania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy gromadzone przez Urząd, są źródłem ukierunkowanych działań statutowych.

W ustalaniu programu działania PIP przydatne są także udostępniane przez ZUS informacje z deklaracji ZUS IWA (dotyczące liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy oraz liczby pracowników zatrudnionych w warunkach zagrożenia). Zawierają one nieco inne dane. Skupiają się na liczbie poszkodowanych, nie zaś na warunkach środowiska pracy, które przyczyniły się do zaistnienia wypadku. Są to dane traktowane jako komplementarne do danych gromadzonych przez PIP. Dopiero jednak analiza informacji mających wpływ na stan bhp pochodzących z różnych źródeł o sytuacji w polskich przedsiębiorstwach stanowi skuteczne narzędzie planowania działalności kontrolnej i prewencyjnej.

Z tego względu działania Państwowej Inspekcji Pracy w zakresie prewencji wypadkowej nadal będą ukierunkowane na egzekwowanie obowiązków pracodawców w zakresie stosowania skutecznych środków zapobiegających wypadkom przy pracy, poprzez efektywne działania nadzorczo-kontrolne, dotyczące przestrzegania przepisów określających prawidłowe ustalanie okoliczności i przyczyn zaistniałych wypadków przy pracy, programy informacyjno-prewencyjne oraz różnorodne formy oddziaływania na kontrolowane podmioty, w tym argumenty o charakterze finansowym (zróżnicowana składka na ubezpieczenie wypadkowe).